

Йордан Йовков
След пролетта

– Но защо... защо тя не писа?...

Вече цяла седмица откакто тоя мъчителен въпрос като гвоздей се беше впил в ума му. Той беше завладял изцяло съзнанието му, спираше мислите му, правейки го неспособен да намери ясен и задоволителен отговор. И всякога, когато, уморен и отчаян от безплодните лутания на своята мисъл, той виждаше, че истината е все така неоткрита – пред него заставаше неумолим и зловещ, като фантом, страшният и тревожен въпрос. Отново той като гвоздей се впиваше пак в ума му и Лазаров болезнено, почти стенещ, шепнеше:

– Защо... защо, наистина, тя не писа?...

И почваше пак отново. Той намираще хиляди и хиляди извинителни причини за нея. Прощаваше ѝ, искаше да бъде извънредно снизходителен. И беше готов да се успокои. Но ето, крадишката, подобно на съскаци отровни змии, проблясваха далечни подозрения, съмнения, догадки. Неясни, мъчителни предчувствия свиваха сърцето му. С ужас той бързо отпъждаше тия призраци на болната си душа, с отчаяни усилия се мъчеше да отскубне мисълта си от тях и все не успяваше... Защото тя – неспокойната му мисъл – се стремеше там, дето неясно предчувстваше да се таи нещастieto. Така слабите нощни пеперуди налитат на огъня, който ще ги погуби...

Немошно облегнат на файтона, почти болен, Лазаров днес пътуваше за Варна. Той отиваше да се срещне там с Бяла. Другарят му във файтона беше някакъв заможен търговец, пълен и едър човек, но с кротко, добродушно лице. В очите му Лазаров беше схванал едва уловимото изражение на симпатия и съжаление: изглеждаше, че старият и достатъчно живял човек ясно беше разбрал всичко. Разговорът, подлавян няколко пъти, не успяваше. Тогава те замълчаха и двамата, пушеха цигара подир цигара, всеки занят със собствените си мисли...

А юлският ден, горещ и задушен досега, почна да превалива. Разкъса се и изчезна мъглявата завеса на палещата жега и хубави картини внезапно сякаш се откриха навсякъде с по-ясни и опреснени бои. Безкрайни стърнища, отдето снопите бяха вече прибрани, се жълтееха и блещяха – също злато. А пряко през тях извиваше се и се белееше шосето – безкрайна сребърна лента. Далеч на запад, дето залязващо слънце пронизваше черни облаци с горящи шипове зари – тъмнееха се просторни гори, забулени с лек теменужен здрач.

Всеки друг път Лазаров се любуваше жадна на тия картини. От честото пътуване те бяха му станали познати и близки и той отрано знаеше кое де ще се яви. Но тоя път той нищо не гледаше, нищо не забеляза.

Той не обърна внимание дори и на тия пейзажи, които всякога е обичал да гледа най-много, само за които дори понякога е пътувал оттука. Така той не погледна сега голямата, стара гора от двете страни на шосето – високи, мощни дъбове, изваяни сякаш от желязо. Всеки друг път, гледайки тая тайнствена, глуха гора, той мечтаеше за самотни разходки през шумещия ѝ свод; мечтаеше за радостта и блясъка на нейните пролети, за шумната тъга на нейните листопади...

На друго място един кът също е привличал погледите му. До самото шосе издигаха се високи и стройни три бряста, сраснати, с преплетени клоне – сякаш замрели в объятията един на други. Нещо тъжно, болезнено печално вееше от тая самотна група – едничка в голямата чисто вече поле. Техният глух шепот посрещаше и изпращаше пътниците и в него се чуваше сякаш тихата жалба за вечната им самотност, за вечния копнеж по далечната родина... И в тая тиха скръб как нежно галеше душата задушевната привързаност и обич на тия братя, така покорна и няма...

Но тоя път Лазаров равнодушно отмина всичко. Загледан неподвижно пред себе си, той виждаше друго. Пред унесения му поглед се редяха спомените на доскоро преживяното щастие – редяха се сякаш картини на вълшебен кинематограф...

Кога той я видя за първи път? Да, това беше в един хубав есенен ден. За да иде в нейното село, той мина през гората, листата на която бяха почнали да си зачервяват. Из пътя той береше сини минзухари – последните цветя, болни и тъжни. Той помни очакването, пълно с неизвестност и тревога, когато влезе и почука на стаята ѝ. И тя дойде: пред него стоеше младо, малко момиче, гледаше го учудено и мило се усмихваше... Но тогава той видя, той запомни едни само очи: светли, сини очи, такива нежни и сини, като минзухарите, които беше набрал, чисти и ясни като светлото, есенно небе...

Редяха се спомените един след друг, по-хубави, по-свидни. Пред него минаваше дългият ред на срещите през есента и зимата. Той виждаше връщанията си в късните, тъмни вечери, когато под студените, остри пориви на дъжда и вятъра в душата му разцъфваше светла пролет – неговата нова, млада обич...

После дойде пролетта. Сега Бяла идеше вече и сама. Тя обичаше много цветята. А тоя отдалечен от света кът, дето те живееха, беше същинско царство на цветята. В първите топли, слънчеви дни Бяла дойде с голям букет кокичета. Още имаше тук-там сняг. Тия нежни, бели цветя бяха сякаш малките, весели деца, родени от чистите недра на

последните снегове.

Бяла разказваше колко много кокичета има в гората:

– Аз видях един козар... Той ми посочи где има най-много кокичета. Послушай какъв ужас: козите, каза ми той, ядели кокичетата!

Тя, наистина, скърбеше наивно, непритворно. И наскърбена, продължаваше:

– Козарят ми каза: „Цели поляни има тука от кокичета. Аз често се смея сега с моите кози. Те много ги ядат, но лъжат се още от снега. Отдалеч, като видят пряспа сняг, тичат като луди – мислят, че е кокичета. А друг път поляните кокичета вземат за сняг и ги отминават...“ Но аз сама видях... Толкова много кокичета никога, никога не съм виждала...

Лазаров слушаше тоя разказ, виждаше белите кокичета, радостни и засмени, сякаш цъфнали само да бъдат откъснати от Бяла. Той виждаше и нея – малката, хубава Бяла, заскитана сама в още черната гора, наведена над белите поляни кокичета, подигнали към нея засмени, нежни венчета, сякаш девствени устни, търсеци целувки...

После дойдоха по-топлите дни на теменугите. Бяла идеше сега заруменена, весела, палава, сякаш птичка, прилетяла заедно с толкова други от юг. Златните ѝ коси биваха гъсто обкичвани с теменуги. От тях лъхаше аромат. Но сега Лазарова особено поразяваше чудната прилика между теменугите и нейните очи. И струваше му се, че нейните очи са теменуги, а теменугите – лъчисти, светли погледи...

Но от всички тия спомени най-много го привличаше един. Това беше споменът за една вечерна разходка в полето. Те гостуваха в едно познато семейство и заедно излязоха надвечер. Беше през май. Полето, безкрайно, трептеше и играеше като неизгледано смарагдово море. Слънцето залязваше. И как чудно беше в тая равна степ да се гледа залязващото слънце: голямо и червено, то слизаше така близко, сякаш да се затечеш, и ще го стигнеш... Те бяха всички весели, приказваха, пееха, смееха се. Лазаров береше цветя, даваше ги на Бяла и всеки път срещаше чистия поглед на сините ѝ очи. О, как хубава беше тя в тоя мек вечерен блясък! Една бяла пеперуда съгледа той на косите ѝ. А такива по високите треви имаше с хиляди. И хрумна му чудна мисъл: той вземаше тия бели пеперуди, сънливи и неподвижни от мократа хладна вечер, и ги редеше една до друга на косите ѝ. Стана цял венец. Бяла се смееше, а трептещите крила на малките пеперуди пълнеха с бели отражения дълбоките ѝ ясни очи...

И дълго още се редяха пред Лазарова картините на близкото минало, сякаш страници от чудна поема. Внезапно, стигнал в реда на

мислите си до деня, когато Бяла замълча изведнъж и не писа вече, Лазаров усети острата болка на зееща рана. Той знаеше, че Бяла го обича. Можеше ли да се помисли, че тя е забравила миналите хубави дни, забравила е срещите, забравила е него? Но ето почти месец тя не беше му писала нито дума. И пред него пак настана тежкият тревожен въпрос. И забравил другаря си, той внезапно и високо проговори:

– Защо... защо тя не писа?...

Другарят му, задрямал отдавна под ритмичната музика на звънците, се събуди. Той се вираше вторачено напред, дето под високите урви, из които слизаха, се откриваше пространна зелена долина. На хоризонта се тъмнееше широката, извита в небето снага на Балкана – сякаш грамадно чудовище, нагазило в самото море от неутолима жажда...

Търкащ очите си, търговецът се обади:

– Ето морето. Дойдохме вече...

Далеч, завито в лека мъгла, тъмнееше се и то, сякаш облак, задрямал на самия хоризонт. Хладен, мокър лъх идеше от него, подобно на мощно дълбоко дишане на исполински гърди...

Скоро те влизаха в светналите, шумни улици на Варна.

На другия ден Лазаров седеше на външните маси на едно богато кафене в средата на града. Навикнал на селската тишина и уединение, шумът, движението, лудият неудържим поток от хора – всичко това го поразяваше, замайваше. Но над масата нови впечатления, нахлуващи като буря в душата му, пак властно царуваше мисълта за Бяла. Той мислеше за нея, чакаше да се зададе отнякъде. И, наистина, тъкмо когато щеше да става, той видя, че тя идеше. Тя не беше далеч и Лазаров я позна веднага. Бяла беше облечена съвсем другояче сега – с хубав люляков костюм, с голяма вишнево-червена шапка, алените отражения от която заруменяваха чистото ѝ бяло лице. Заляна от яркия слънчев блясък, стъпваща уверено и бавно по чистия светнал паваж, тя беше сега почти неузнаваема; някаква отчужденост и хладина вееше от нейната строга горда красота. Лазаров гледеше учуден и, без да иска, в очите му образът на Бяла се раздвояваше и чезнеше: пред него изпъкваше зелена светла поляна и в нея Бяла – весела, засмяна, приветлива, близка...

Бяла наближи. Лазаров видя добре, че за една минута тя го погледна. Той дори забеляза една слаба усмивка, едно учудване да минава на лицето ѝ. И той беше уверен, че тя ще дойде при него. Но Бяла вървеше на другата страна на улицата, загледала недвижно пред себе си. Тя отмина. Лазаров стоеше учуден и развълнуван.

– Не, тя ще дойде... Тя ме позна. Ей сега ще се повърне... Иска само да се пошегува...

Той мислеше и вярваше това, спомняйки си нейните детски лудории понякога. И той остана да чака дълго време, измъчван от нетърпение и тревога. Но Бяла не дойде.

Лазаров стана и заходи из града. Сега в душата му се подигаше буря, която го ужасяваше. Най-страшните предположения и съмнения, задържани и отпъждани досега, нахлуваха в душата му по-яроствни и свирепи. Като отровни скорпиони забиваха те жилата си в сърцето му, мъчеха го, докарваха го в полууда. Той ходи, скита се, храни се, среща се някои познати – но всичко това беше като в сън, като несвястно скитане на сомнамбул. Малкото му познати не можаха да скрият учудването си от тъжния му, угнетен изглед.

– Не ми е добре. Пък и семейни нещастия – изгубих скоро сестра си...

Лазаров така се оправдаваше пред всички, макар, че сестра му се беше поминала отдавна и скръбта за нея, ако и жива още и силна – таееше се в душата му вече примирена и спокойна.

Той ходи из града до късно, капнал от умора, и когато почнаха да го безпокоят собствените му стъпки, кълтещи самотно в тишината, когато мълчанието и мракът на пустите улици му се видяха по-странни и от най-силния шум на деня – Лазаров се прибра тогава в хотела. Но той не можа да заспи. Цялата нощ той прекара с отворени очи, хвърлен в мъчителна нетърпима треска...

Рано сутринта, измъчен и изнемошял от безсънната нощ, Лазаров влизаше в морската градина. Нямахше още никого тука. Алеите бяха пусати, върху тях лениво се протягаха дългите, черни сенки на дърветата и изрядко, като разтопени бисери, блясваха на слънцето и капеха капки роса от листата. Лазаров седна на една пейка на високия бряг и загледа морето. Бяла, тежка мъгла беше легнала над морето, надиплена най-чудновато – сякаш безкрайни, плуващи ледници, сковали в студените си прегръдки безбройни кораби. И над тия бели грамади, мъгляво и тъжно, уморено в усилията си, но все пак мощно и победно – издигаше се, огнено червено, слънцето. Изрядко морето потрепваше и под гъстата бяла мъгла блясваше за минута светлата му атлазена дреха. И на Лазарова се струваше, че то – капризна и лукава хубавица – нарочно отбягва и се крие от слънцето...

Когато той стана, градината се беше оживила и изпълнила с хора. Тогава Лазаров заходи из алеите, надявайки се да срещне Бяла. След

няколко часа ходене, отчаян, че не ще може да я види, той искаше да се върне в града. Но ето внезапно той забеляза, че насреща му идеше Бяла. Тя не беше сама. С нея вървеше млад момък, облечен разкошно, красив и елегантен. Той приказваше нещо весело, приведен над Бяла, и тя се смееше. Както при вчерашната среща, отдалеч тя забеляза Лазарова, ала бързо пак отне погледа си от него. Но Лазаров схвана това, макар и да трая само един миг. Тя не се учуди, ни най-малко не се изненада. За него беше ясно, че вчера тя наистина го е видяла. Нещо повече: на лицето ѝ се отрази лека досада, която жестоко нарани и смути Лазарова.

Наближила съвсем близо, Бяла чак сега загледа Лазарова, преструвайки се, че го вижда за първи път. Но тя пак беше хладна, равнодушна, принудено засмяна. Тя се отби към него.

– А, Лазаров, кога дойде?... Добре дошъл... – Тя се спря и заговори. Заразпитва го за дреболии из село и явно беше, че тя е разсеяна, че говори само от вежливост, колкото да не мълчи. Лазаров отговаряше неохотно и едносложно. Той почна да вярва, да разбира предчувствията си. Него го поразяваше тая отчужденост, това равнодушие на Бяла. Към него тя не се обърна интимно на име, както някога. Застанал настрана, чакаше елегантният другар на Бяла, пренебрежително загледан в Лазарова. Той сякаш с очи питаше Бяла защо още може да се бави. Тогава Лазаров усети да блика в гърдите му яд и остра, задавяна досега болка. Изведнъж той заговори бързо и ниско:

– Бяла, каква си станала... Как си се изменила. Ти ли си, наистина, Бяла?... Защо бързаш? Защо не ми писа?

Бяла за минута учудено разтвори очи. Но тя не понижи гласа си до тона на неговия, желаейки да отбегне тия обяснения. Както по-рано, тя продължи небрежно:

– Ще се бавиш ли тука? Не ще бързаш, нали?

– Остави това, Бяла, аз искам сега още, искам да поговорим, да се обясним...

Бяла мълчеше, явно разсърдена от неизбягнатата неприятност. Лазаров продължи:

– Бяла, аз разбирам всичко. Но нека се разберем. Защо ти отбягваш от мене? Нима вчера не ме видя?

– Да, видях те; но бях занята, бързах...

Тя говореше вече ниско, но разсърдена и недоволна.

– Защо не останеш сега? – попита Лазаров.

– Но сега не мога... Чакаат ме, нали виждаш...

– Нищо – ще се извиниш.

– Не, не мога. Но ела довчера тогава. Аз ще дойда пак тука. В 6 часа!...

Тя се прости високо и отмина. Лазаров се завърна в града и се заскита зашемеден и несвестен.

Мръкваше се. Дърветата хвърляха дълги, грамадни сенки. Морето, тихо и светло досега, потъмня и се развълнува. По обширната му мантия затрептяха дребни, бели вълни, сякаш клатушкани бели птици. Орляци чайки се дигаха и падаха, като грабната от вятъра пяна. Едва чуто достигаше техният плачевен остър вик. Лазаров гледаше морето и си спомняше лелеяна мечта в зимните вечери: тиха нощ, задрямалите води на залива под звездното небе, ударите на веслата... Те плават към тъмни, гористи брегове.

Внезапно той почувства присъствието на някого зад себе си и се обърна. Беше Бяла.

– Ето, аз дойдох... Ти що – сякаш не ти е добре.

– Нищо не ми е. Аз отдавна само те чакам.

Тя седна до него на пейката.

– Бяла, кажи сега – заговори Лазаров, – аз искам да зная самата истина...

– Каква истина? Не разбирам...

Загледана далеч в морето, тя сякаш не чуваше и не внимаваше какво ѝ говореше той.

– Но аз виждам всичко. Ти не си същата, отбягваш ме, не ми писа? Нима не помниш как бяхме в село, нима трябва да ти спомням? Нима ти не помниш в село...

Бяла трепна.

– Остави това село... Не знаеш как аз го мразя сега. Как измъчва човека тая груба, непоносима среда, тоя монотонен, безцветен живот... После...

Тя гледаше все така недвижно морето. И вече с по-спокоен и безстрастен тон продължи:

– После уединението, неизбежната необходимост да бъдеш с едни и същи хора, всичко това притъпява чувствата, пречупва волята. И ето създават се отношения, които на друго място и в друга среда са невъзможни и немислими... Не, за нищо вече не се връщам село. Село!...

Тя изговори последната дума с презрение, с отвращение почти, и замлъкна.

Лазаров не отговори. Изведнъж нему се стори, че той е сам, че Бяла е далече от него отдавна, отдавна. Той разбра всичко. Наместо

съмненията, мъчителните безпокойства и въпроси, душата му се обливаше с тиха, дълбока тъга за нещо изгубено безвъзвратно. Струваше му се, че той се успокоява, но скоро виждаше, че това е зловещата тишина подир отминалата буря, в която ясно изпъква ужасът на разрушението, на скръбта. Все пак той ясно съзнаваше, че да настоява, да моли, е неуместно, смешно.

Бяла заговори:

– Защо замълча? Приказвай, нали сам искаше...

Лазаров мълчеше. Когато това мълчание се продължи и стана отегчително и неловко за двамата, Бяла стана.

– Аз ще си ходя. Може би ще се видим пак. Сбогом... – И тя му подаваше ръката си.

Лазаров не я погледна и в болезнен порив на яд и обида хрумна му мисълта да не ѝ подаде ръка. Отсечено той промълви само:

– Остави ме. Иди си...

Пред очите му се мярна само малката хубава ръка на Бяла, нервно отдръпната, после чу как тя се отдалечаваше. Той не я погледна, слушаше само как заглъхват по пясъка стъпките ѝ, отивайки се за всякога вече...

Лазаров стана, вцепенен и убит, без да може да разбере какво става с него. Беше притъмняло и алеите бяха пълни с хора. Той влезе в живия поток и в това море от хора той се чувстваше още по-самотен, по-изоставен. Той излезе от градината, отиде далеч на брега и немощно се облегна на дървената бариера. Морето не се виждаше в гъстия, непрогледен мрак, чувстваше се само зиналата паст на някаква бездънна пропаст. Лазаров познаваше морето и никога неговият говор не му е бил така близък и разбран, както в тая тъмна, черна нощ. Една след друга пристигаха вълните, редяха тъмни, незнани жалби и с безумен плач разбиваха се в брега. След гръмовния рев слушаха се сякаш болезнени въздишки, вопли, молби – хилядите гласове на страданието и плача. За минута морето замълчаваше, уморено и обезсилено сякаш. Но в нови, луди пориви прииждаха пак вълните, плачеха и стенеха безутешно...

Загърнат в мрака, Лазаров слушаше буйния плач на морето. В тоя стихийен плач изплакваше се сякаш собствената му тъга. Той мислеше за разговори си с Бяла, припомняше си думите ѝ, мъчеше да вникне по-добре в силата им.

– ...Създават се отношения невъзможни и неуместни в друга среда... О, каква лъжа!

Той се замисли пак за миналото. Сякаш в гъстия мрак, който

обгръщаше и него, и душата му, падна сноп ярки, светли лъчи. Той видя зелените полета, самотните, тихи пътеки в гората. И в тях той виждаше Бяла, сияеща с девствената чистота на пролетните кокичета. Той я виждаше, береща цветя, обкичена с венец от живи пеперуди, белите крила на които пълнят с блясък сините ѝ хубави очи.

– Това е тя... Не, Бяла е там. Там е тя и никога, никога не ще ме остави...

И Лазаров разбираше, че не можеше да стои повече тука, гдето скръбта и обидата разкъсваха сърцето му. Той не намери, не позна тук Бяла. И струваше му се, че тя никога не е била тука. Струваше му се, че тя е още там, тя – малката, добра и мила Бяла. Защото образът на тая Бяла, която той обичаше и познаваше, можеше да живее само там – в зелените поляни, между нежните горски цветя...

И още на другия ден Лазаров се връщаше назад.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Даниела Добрева

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том шести; „Български писател“,
С. 1978. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7979>]